

Kaynak: Alver, Füsün (2005). “Vilém Flusser'in İnsan İletişimi Kuramının Eleştirel Değerlendirmesi”. Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi. Yeditepe Üniversitesi Yayınları. No:2, 10-31. İstanbul.

Vilém Flusser'in İnsan İletişimi Kuramının Eleştirel Değerlendirmesi

1- Giriş

İnsan iletişimi kuramını, tarihsel gelişimi içinde enformasyonun üretimi, iletimi ve yönlendirilmesi süreciyle çerçeveselendirerek oluşturan Flusser (1987:136;1990b:104), iletişim aracılığıyla enformasyon üretme ve toplama özelliklerine göre, toplumun yapısını çözümlenmeye çalışmıştır. Flusser, enformasyon iletiminde önemli rol oynamış olan yazının, yeni teknik resimlerle, ilksel işlevini yitirdiğini düşünmektedir. Geçmişte yazı, resimleri açıklamaya çalışırken günümüzde, bu ilişki tersine dönmüştür; çünkü hesap edilebilir ve eleştirilebilir olanın sonucu olan resimlerin somut olabilmek için gereksinim duyduğu metinler, düşünülemez ya da hayal edilemez olmuştur. Artık insanlar, sözel dünyadan teknik resimler dünyasına geçmektedirler. Gerçeklik, giderek daha fazla teknik aracılığıyla iletilmekte, böylece bakış açıları, temel tasarımlar ve örnekler üretilmektedir. Teknolojinin, somut gerçekliğe dayanan resimler ile tasarlanan resimler arasında karşılaştırma yapmaya olanak sağlaması, algılamaların ve tasarlanan gerçekliğin ne kadar göreceli olduğunu göstermektedir.

Giderek artan bir şekilde, teknik resimler evreninde yaşadığımızı söyleyen Flusser (1987:142), sayısal kodlara dayanan teknik resimlerin, yeni bir düşünce ve algılama biçimine yol açtığını belirtirken, günümüzde algılama biçiminin çizgisel, alfabetik ve kavramsal değil, niceliksel ve resme bağımlı olduğunu ifade etmektedir. Flusser, bir toplumda enformasyonun üretilmesi, depolanması ve dağıtılması biçimlerinin hangi sınıflandırma sisteminde

yaşanıldığını, hangi bilimsel dizgenin izlendiğini, hangi gerçeklikte yaşadığımızı gösterdiğini ve enformasyon teknolojisinin yapılan gerçeklik tasarımını belirlediğini söylemektedir. Yeni kodlar, daha uygun koşullarda enformasyon üretmektedir ve üretilen enformasyon, yazılı metine göre, daha kolay alımlanabilmekte ve depolanabilmektedir. Dilsel düşünme biçimleri değil, matematiksel ve resimsel olan yeni çevrene ve tasarımlara yol açacaktır. Teknik resimler, telematik toplum yapısında, bizi, yeni bir bilince, çok boyutlu, niceliksel sibernetik düşünceye ulaştıracaktır. Flusser, yeni düşünce biçiminin yönlendirilmesiyle ilgili olarak yalnızca resimleri ve resimlerden başka şeyleri düşünmemizi kanıt olarak göstermekte ve algılama olarak nitelendirilen şeyin, beyinde çoklu bileşenlerden oluşan resimlerden başka bir şey olmadığını söylemektedir. Flusser, bunun yanında düşünmenin sürekli bir söylemsel süreç olamayacağını da belirtmektedir.

Flusser'in düşüncelerini, meslektaşlarından farklı olarak, yazdığı makaleler, kitaplar ve özellikle de kısa yazılarından ve kendisiyle yapılan görüşmelerin basılmasından öğrenmek olasıdır. Önemli yazılarından pek çoğu gazetelerde yayınlanan Flusser, ele aldığı konulara genellikle fenomenolojik açıdan yaklaşmış, dolaysız olarak "bilinen" ya da "görünen" olgulardan yola çıkarak, onları daha sonra geniş bir bağlamda ilişkilendirmeye çalışmıştır. Nedenleri kavramak ve olguların köklerine inmek isteyen Flusser, çalışmalarında iletişim ve enformasyonun geçerli terminolojisine bağımlı olmamış, geleneksel enformasyon ve iletişim kuramının sınırlarını aşmıştır. Bu nedenle de felsefesini temel bir bilim olarak kabul etmiş; güncel bilgiyi, bir çıkış noktası olarak kullanmak istememiştir. Flusser'in bu yaklaşımı, çok alışılmışın dışında olmamakla birlikte özgünlüğünü felsefe, anlam bilim, iletişim bilimi, sosyoloji ve sanat eleştirisi gibi disiplinlerden almaktadır. Flusser, çalışmalarında bilimsel geleneklere ve çalışma ölçütlerine bağımlı kalmamış, belirli bir amaca yönelik ve dizgesel olmayan bir araştırma biçimini tercih etmiştir.

Bu çalışmanın amacı Flusser'in, "Komünikoloji" adını verdiği insan iletişimi kuramını irdelemek ve eleştirel bir değerlendirmesini yapmaktır. Çalışmada sözlü, yazılı ve elektronik kültürün egemen olduğu dönemlerde, enformasyonun üretim ve dağıtım koşullarının iletişim tarafından nasıl etkilendiği ve iletişim sürecini nasıl yönlendirdiği, iletişim sürecinin demokratik ve demokratik olmayan biçimleri, gelişen iletişim teknolojisinin günümüz için son durağı olarak nitelendirilen telematik toplumun oluşum sürecinde, insanın var olma mücadelesinde etrafını saran elektronik ağ içinde özgürlüğü için bir çıkış noktası arayan Flusser'in düşüncelerinin ve önerdiği çözüm yollarının sorgulanmasıdır. Bu çerçevede Flusser'in insan iletişimi kuramıyla dolaysız ve dolaylı olarak ilişkisi bulunan ve en önemli olarak nitelendirilen ancak belirli bir araştırma geleneği içinde yer almayan eserleri çözümlenmeye çalışılmıştır.

2-Komünikoloji Kuramı

Flusser (1996), insan iletişimi kuramını, "Komünikoloji" olarak adlandırmıştır. Flusser, insan iletişimini, enformasyonun depolandığı, işlendiği, aktarıldığı ve düzenli olarak yeni enformasyonların üretildiği bir süreç olarak görmektedir. Komünikoloji, öncelikle tarihsel dönüşüm süreci içinde mağaralara yapılan resimlerden, günümüzde bilgisayar ağı ile gerçekleştirilen iletişime kadar enformasyonun iletim biçimlerini ve teknik resimleri irdeleyen bir kuramdır. İnsan iletişiminin aletlerin bulunmasından, kodlarla düzenlenen sembollere kadar olan yapay süreci kapsadığını söyleyen Flusser, iletişimin insanlara, tamamen anlamsız olan doğada, "ölüme mahkum yalnız hayvanlar" olduklarını unutturduğunu belirtmektedir. İnsanlar hoşsohbet oldukları için değil; yalnız oldukları ve yalnızlığa dayanamadıkları için iletişim kurmaktadırlar. İletişim yeteneği, insanın bir özelliği değildir; farklılığa dayanan iletişim, insan olma yeteneğidir. İletişim bu çerçevede, doğasından dolayı ölüme mahkum edilmiş olan

insanın, ölüme yani mutlak farksızlığa yönelik bir manevrasıdır. Ancak iletişim yalnızca farklılıklarla varlığını sürdürmemekte, bunun yanında insanın varlığını, ölümlülük bilgisinden de temsil etmektedir. Flusser, varoluşsal ilgimizin, üçüncü bir kişiyle enformasyon alış verişine yoğunlaşması halinde, iletişimin söz konusu olabildiğini söylemektedir. Flusser'in iletişim tanımlamasını, "farklılık yaşamın kendisidir" ifadesiyle yorumlamak olasıdır. Değişimin özellikle nitelik ve yeğinliğe yönelimli olması gerekmektedir. İletişim değişimle, enformasyonun değişimiyle varlığını sürdürebilmekte ve değişimi yapılan enformasyonlar arasında fark bulunmaktadır. İletişim ötekilerle, birlikte olmayı ifade etmektedir. Flusser, bunu başlı başına bir değer olarak görmekte ve insanların özgürlüğü ve onuru için bir koşul olarak ileri sürmektedir.

İnsanların, enformasyonu koruyabilmek için onu aynı zamanda dağıttıklarını söyleyen Flusser (1996), iletişimin söylemsel ve diyaloga dayalı olmak üzere iki yapısını belirlemiştir. Flusser, yeni oluşan enformasyonların aktarılması sürecini söylem olarak adlandırmakta ve söylemin, enformasyonun değişim anını ve değişiminin konusunu oluşturduğunu belirtmektedir. Söylem aracılığıyla olası olmayan ancak yayılarak olası olan enformasyon yayılmaktadır. Söylemsel yapıda, kişi kendisi aynı zamanda gönderici olabilmektedir. Söylemsel yapı çerçevesinde Flusser (1996), iletişimin dört özelliğinden söz etmektedir. Birinci özelliği "piramit" olarak nitelendiren Flusser, piramidin tepesinde, enformasyonu, aktarıcıya dağıtan bir gönderici bulunduğunu belirtmektedir. Piramit, "denetimi" en üst kademedeki itibaren elinde tutan ve demokratik olmayan hiyerarşik bir yapılanmayı ifade etmektedir. Flusser, örnek olarak, hiyerarşik bir yapıya sahip olan kiliseyi göstermektedir. Flusser, söylemsel yapının ikinci özelliğini "ağaç" olarak belirlemektedir. Ağaç, piramit kadar anti-demokratik olmayan bir söylemsel yapılanmadır. Flusser ağacı, piramitten iki açıdan ayırt etmektedir. Ağacın tepesinde bir "gönderici" değil, bir "ilke" bulunmaktadır. Aktarma noktaları hiyerarşik değil, diyaloga uygun bir şekilde yapılandırılmıştır. Alımlayıcı gruplar, edindikleri

enformasyonu, çözümlenmekte ve eleştirilmektedir; böylece enformasyonun üretilerek, dağıtılarak ve eleştirilerek çoğaldığı bir sürece girilmektedir. Enformasyonun yayılım alanının geniş olması ve alımlayıcı gruplar tarafından eleştirilebilmesi diyaloga dayalı iletişim ilkesinin korunması ve geliştirilebilmesine olanak sağlanmasını amaçlamaktadır. Üçüncü özellik ise, "tiyatro"dur. Tiyatro özelliği, göndericinin ve alımlayıcı grubun, birbirlerine dönük oldukları ve göndericinin sırtını duvara dönerek, arkada kalanları örttüğü bir modeli ifade etmektedir. Benzer bir yapılanış, günümüz eğitiminde, öğrencilerin, karşılarında ders anlatan öğretmeni izlemelerinde görülebilir. Gönderici, yeniden üretimin bir aktarıcısı olabileceği gibi enformasyonun sahibi de olabilmektedir. Flusser, herhangi bir diyalog biçiminin değil, bu yapının nesiller arasındaki diyalog zincirini (enformasyonun büyük anne ve babadan çocuklarına, onlardan da torunlarına aktarılması gibi) oluşturduğunu söylemektedir. Ancak bu yapı da piramit gibi demokratik olmayan bir iletişim biçimidir. Flusser, söylemsel yapının dördüncü özelliği olarak "anfi tiyatro"yu belirlemektedir. "Anfi tiyatro" söylemsel yapılanmasında, gönderici ve alımlayıcı bir birlik oluşturmamaktadır. Gönderici, istediği herhangi bir yerde bulunabilmekte ve bulunduğu açık alandan enformasyonunu gönderebilmektedir. Alımlayıcı ise, somut bir göndericiye bağımlı olmadan, bulunduğu açık alanda, her taraftan enformasyon edinebilmektedir. Gönderici enformasyonu, somut adreslere iletmekte ve alımlayıcı, tiyatrodaki olduğu gibi enformasyona yoğunlaşmak zorunda kalmamaktadır; alımlayıcı, sınırsız yayılan enformasyonu, alabilmektedir. Mutlak iletişim, mutlak iletişim olasılığı olmadığı zaman, egemen olmaktadır. Bu özelliği geleneksel kitle medyasının yapılanmasında görmek olasıdır. Bu çerçevede söylemsel yapıda en demokratik yapılanma "ağaç" olarak nitelendirilen iletişim biçiminde görülmektedir. Söylemsel yapının bu dört özelliğini taşıyan toplumlar, söylemi değiştirebilen ve besleyen diyalogtan mahrum, durağan ve otoriter bir yapılanma içinde bulunmaktadır. Flusser, diyalogla enformasyonun oluşumuna izin vermeyen toplumları totaliter ve faşist toplumlar olarak nitelendirmektedir.

Flusser'e göre, iletişimin diyaloga dayalı yapısı ise, eski söylemin kesintiye uğradığı ve yeni söylemin ortaya çıktığı devrimci toplumlarda görülmektedir. İnsanlar enformasyonu, yapacakları değişim ile yeni enformasyon bireşimi oluşturacakları düşüncesiyle değiştirmektedirler. Flusser, bunu diyaloga dayalı iletişim biçimi olarak ifade etmektedir. Diyalogun gerçekleşebilmesi için enformasyonun edinilebilir olması gerekmektedir. Bu iletişim yapısında, gönderici ya da alımlayıcının işlevi ayrımlanmamaktadır. İletişimin tüm katılımcıları, aynı zamanda gönderici ve alımlayıcıdır. Söylemsel yapıya göre daha demokratik bir yapı olarak nitelendirilen diyaloga dayalı iletişim yapısının iki biçimi bulunmaktadır. Flusser, birincisini "halka iletişim biçimi" olarak adlandırmaktadır. Halka iletişim biçiminde, iletişim katılımcıları, halkanın boş olan orta yerinde toplanmaktadırlar ve enformasyon, diyalogla oluşmaktadır. Flusser, buna örnek olarak pazar yerlerini, yuvarlak masa toplantılarını ve laboratuvarları vermektedir. Halka iletişim biçimi, katılımı ve tartışma yoluyla enformasyon değişimini ve uzlaşmayı kapsamaktadır. İkincisi ise, iletişim ağında gerçekleştirilen iletişim biçimini ifade etmektedir. Ağ içinde enformasyonun yayılmasıyla enformasyon bireşimi oluşmaktadır. Ağın içinde yer alan her katılımcı, diyalogun merkezini oluşturmaktadır. Flusser, bu iletişim biçimine örnek olarak telefonu ve bilgisayar ağını göstermektedir. Bilgisayar ağlarının giderek yaygınlaşmasıyla ise, enformasyon üretimini sağlayan diyalog ağırlık kazanacak ve telamatik toplum oluşacaktır.

2- Sözlü Kültürden Telematik Topluma Geçiş Sürecinde Enformasyonun Dolaşımı ve İletişim

Flusser (1995), farklı dönemlerde enformasyonun dolaşımının ve depolanma özelliğinin değiştiğini düşünmektedir. Enformasyonun bellekte, aletlerde ve başka şeylerde depolanabileceğinden hareket eden Flusser, belleğin dayanıklılığı ya da işlevselliğinin, bir

toplumun gelişimini ya da gerileyişini belirlediğini söylemektedir. Flusser enformasyonu, doğada rastlantısal ve saf olarak oluşan, belirsiz olarak üretilmiş durum veya yapılar olarak görmektedir. Ancak enformasyon insanlar tarafından stratejik ya da amaçlı olarak üretilmekte ve kültürel belleğe depolanmaktadır. Flusser'in enformasyon anlayışında, fizik biliminden aldığı ve enformasyon vermeyi evrensel doğal bir davranış biçimi olarak kabul eden entropi kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Entropi açık dizgelerin, tüm tözlerin aynı ölçüde bölünmesi eğilimini ve olabildiğince düzensizliği amaçlamasını ifade eden olasılık yasasıdır. Flusser entropi kavramını, enformasyon teorisi açısından temel bir veri olarak kabul etmekte ve onu toplumu açıklamak ve geleceğin telematik toplumunu nedenselleştirmek için neredeyse oyunsal bir şekilde kullanmaktadır. Bu çerçevede enformasyon vermek, enerji kullanarak, belirli biçimi olmayan bir malzemeyi biçimlendirmek anlamına gelmektedir. Enerjinin kullanılmasında, kaçınılmaz olarak enerji çevrilemez bir biçimde yayılmaktadır. Enerjinin yayılmasının kesin olması, düzeni de beraberinde getirmektedir; enformasyon ise, olası ya da kesin değildir.

Flusser (1987), kültür tarihi içinde enformasyonun dolaşımı ve iletişim açısından belirleyici olduğunu düşündüğü üç dönemden söz etmektedir. Bu dönemler “sözlü kültür dönemi”, “yazılı kültür dönemi” ve enformasyon devrimiyle ortaya çıkan “telematik toplum” dur. Sözlü kültür, yazının bulunmasından önceki dönemi kapsamaktadır. Sözlü kültürün egemen olduğu dönemde enformasyon, sözlü olarak taşınmış ve dolaysız alınarak, alımlayıcının sinir sisteminde, aletlerde ve diğer nesnelere depolanmıştır. Sözlü olarak gerçekleştirilen tekrar aktarılma sürecinde ise, enformasyonun unutulması ve şeklinin değişimi söz konusu olmuştur. Bu depolama biçimin olumsuz yanı, depolanan enformasyondan çok sayıda anlam çıkarılabilmesidir. Süreklilik göstermeyen sözlü kültürde, mantıksal gelişmenin gerçekleştirilememesi ve büyülü mitsel evren tasarımı, enformasyonun bellekte güvenilir ve uzun süreli depolanmasına olanak tanımamıştır.

Yazının egemen iletişim aracı olduğu yazılı kültür döneminde ise, yazı, en başından beri resmin büyümesine, esas ve kurallarına yönelimli olmuştur. Bununla birlikte işaretler, resimlerden farklı olarak düzenlenmiştir. Çizgisel ve tek boyutlu işaretler olarak ifade edilen yazının temel görevi, resim tarafından açıklanabilecek, kesin ve eleştirilebilir kavramlar ve ifadeler ortaya koymak olmuştur. Flusser (1990a:94), yazının resimleri açıklaması gerektiğini düşünmüştür. Resimsel tasarlanan hayali düşünce, kavramsal ve eleştirel düşünceye yol açmalıdır. Sesçil alfabe, yunan felsefesinin ve modern bilimlerin gelişmesine olanak sağlayan yazıdır; yazı, saf ve kavramsal düşüncenin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Yazının bulunmasıyla enformasyonun güvenilir ve disiplinli depolanması olası olmuş, metinler tek anlamlı olarak depolanabilmiş; bu, soyut ve eleştirel düşüncenin çizgisel gelişimine yol açmıştır. Flusser'e göre, tarih yazıyla başlamıştır; ancak tarih yazı, olayları not ettiği için değil; olaylara yol açtığı için yazıyla başlamıştır. Baskı tekniğinin bulunmasıyla ise yazı, kültürde belirleyici bir kod olarak yükselmiştir. Baskı tekniği, sanayi devrimiyle birlikte yalnızca kağıt üzerine değil, aynı zamanda metal ve plastik üzerine de hızlı ve seri halde baskı yapılmasını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Flusser, yazının bulunmasını özgür düşünce, eylem ve akla uygun davranışla ilişkilendirmemektedir; ona göre yazı, bulunduğu tarihten itibaren, insanları yönlendirme amacını taşıyan sunumlar, yasalar, buyruklar ve yönetmeliklerden başka bir şey değildir.

Üçüncü döneme damgasını vuran enformasyon devrimi ise, baskı tekniğiyle ilgisi olmayan yeni ve farklı işaretlerin kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Günümüzde insan belleğinin yerini, tuşlar aracılığıyla yeni işaretleri ve teknik resimleri elektromanyetik alanlara yerleştiren cihazlar almıştır. Artık yazı yazılmamakta, yazarken farklı bir düşüncenin ifade edildiği programlama yapılmaktadır. Flusser (1987:96), programlama sürecinde, alfabetik kodlardan ve konuşulan dilden ayrıldığını düşünmektedir. Enformasyonun işlenmesi sırasında düşüncenin, konuşmanın ve yazının birbirine karışması söz konusu olmamakta ve

resimler önem kazanmaktadır. Resimler, matematiksel soyutlamayla gelişmektedir. Geleneksel resimlerle karşılaştırıldığında, yeni resimler, oldukça farklıdır ve farklı anlama sahiptir. İletişim ya da kültür devrimi, enformasyonun ve toplumun iletişim yapısını değiştirmiştir. Bu değişim, geniş bir iletişim ağının oluşumuna dayanmaktadır.

Flusser, 1974 yılında, İnternet'e benzer küresel bir ağın oluşumunu tasarlamıştır. Flusser (1988:43), evlerde İnternet bağlantısının olmasının, iletişimin yapısını temelinden değiştirdiğini söylemektedir. Flusser, enformasyon toplumunda, bireyler arasında yoğun iletişim kurularak, yakınlığın oluşturulabilmesini bir fırsat ve gereklilik olarak görmektedir. Tasarladığı küresel konuşma alanı, gezegenimizde bulunan herkesin birbiriyle iletişim kurmasına olanak sağlanmasını ve böylece küresel ve politikleşmiş bir toplumun oluşmasını amaçlamaktadır. İnternet'in bulunması ile dünya yeni ve tasarlanmış bir boyuta ulaşacak, herkesin eşit olduğu bu ağda, söylenilmek istenilenler söylenilebilecektir. Flusser bu bağlamda, diyaloga dayalı olarak ağlaşmış toplumu ifade eden "telematik toplum"un oluşumundan söz etmektedir. Flusser (1988:46;1997b), iletişim devriminin, tutucu ve dikey enformasyon akımının yanında, yeni medyanın, yatay ve özelden, özele yönelen enformasyon akışı ile gerçekleşebildiğine dikkat çekmektedir. Onlarca yıl önce yazılı basın, radyo ve televizyonun teknik özelliklerden dolayı alımlayıcılar, edilgenlik içine hapsedilmişken, İnternet, telematik toplumun oluşum sürecinde, bireylere aynı zamanda "alımlayıcı" ve "gönderici" olma olanağı tanımıştır. İletişim devrimi, eski ve dikey iletişim yapısının sona erdirilmesi anlamına gelebilir. Tasarlanmış mekanın bilinçli kullanımı, yatay ve diyaloga dayalı bir iletişim yapısının oluşmasına olanak sağlayabilir. Uzakta olanın "kendi belirlenimi"ne dayanarak, yakınlaştırılması, sınırlara rağmen ötekine yakınlığın üretilmesine olanak tanıyacaktır. Flusser'in, telematik olarak adlandırdığı toplumda, yeni medyanın özellikleri, dünyanın bir kısmını coğrafi uzaklıklar rol oynamadan evimize almamıza ve dünyanın kendisini diğer kullanıcılara yaklaştırmasına olanak sağlayacaktır.

Flusser (1988:42), enformasyonun üretilmesine ve dağıtılmasına olanak sağlayan elektronik ağlaşmanın sağlandığı toplumsal yapıyı ifade eden telematik toplumda, telematik diyaloglarla, insana ait veya yapay beyinlerin, yeni enformasyon üretmek ve onları yeniden yapay beyinlere depolamak için enformasyon dağıtacağını söylemektedir. Elektronik bellek, eski ideolojileri ve sabit özne tasarımını yıkacaktır. Enformasyon devrimi, gerçek medya devrimi olacaktır. Elektronik bellek aracılığıyla belleklerde giderek daha az enformasyon depolanacak olması nedeniyle insanlar, bellek güçlerini, başka işlevleri yerine getirmek için kullanabilecekler ve yaratıcılıkta büyük artış olacaktır.

Flusser (1987:85), telematik bir toplumun gerçekleştirilmesi için, teknolojinin yeniden yapılandırılmasını ve enformasyonun uzaktan iletişimle üretilmesi koşullarının yerine getirilmesini gerekli görmektedir. Bu, cihaza dayalı iletişimin devrimci gizilgücüdür ve insana, anlam oluşturabilme, gerçek ve diyaloga dayalı iletişim kurma olanağı sağlamaktadır. Böylece yazılı kültürle ilişkili olan tarihsel politik bilinç, sibernetik anlamlı bilince yönelebilecektir.

Flusser (1988), telematik toplumun temeli olan sibernetik bilinç alanında, kamusal ile özel, eylem ile edilgenlik ve yönetme ile yönetilme arasında fark bulunmadığını söylemektedir. Buna uygun olarak telematik toplumlarda otoritelerden söz etmek olası değildir. Geleceğin toplum modeli, dinamik bir yapıda ve bir ip yumağı gibi karmaşık olarak düşünülebilir. Ancak ip yumağının biyolojik, ekonomik, duygusal, kültürel ve etik gibi sayısız boyutları vardır ve başka boyutlara geçiş olasılığı bulunmaktadır. Ancak Flusser, bunu kuramsal bir model olarak düşünmemektedir; insanlar arası ilişkileri rastlantısal ve oyun gibi tasarlamaktadır. "Biz kendimizi oyun figürleri olarak yaşıyoruz. Toplum yapısı, coğrafi, sosyal ve tinsel olarak ve enformasyon açısından alışılmışın dışında hareketlenmiştir" (Flusser,1990b:108).

Telematik toplumda gerçek iletişimin kurulabileceğini ileri süren Flusser, sanayi sonrası toplum aşamasına gelen batılı toplumlarda, artık yazılı kültür belirli tarih bilincinin sonuna geldiğini söylemekte ve eleştirilerini günümüzün sanayi sonrası toplumlarına yönelterek,

krizli bir çöküş içinde yaşanıldığını belirtmektedir. Ortaya çıkan bu gelişme, eski ideolojilerin bir yana bırakılmasına neden olacaktır. Yazılı kültürün getirdiği çizgisel tarih bilincinin yerini batılı, insan merkezli ve Hıristiyan geleneğin çöküntüye uğradığını kabul eden şeylerin ilişkisine dayalı bir bakış açısı alacaktır.

Günümüz uygarlığında, insanların en önemli davranış biçimi olan “arama eylemi” krize girmiştir. Arama eylemi, bizi teknik resimlerin evrenselliğinin eşğine getirmiştir. Modern tarihsel bilimin krizi söz konusudur; beş yüz yıl önce başlayan devrimci burjuvanın eylemleri, mekaniktir ve cansız olan varlıklara yöneldiği için, insani açıdan ilginç değildir. Flusser, moderniteye kadar egemen olan aydınlanmacı davranışların, krizin yönetsel temeli olduğunu düşünmektedir. Özerk öznelerin ve özerk nesnelere kabul edilmesi, gerçeklik ilişkisinin indirgenmesine ve yalıtıma, çizgisel amaç bağlantısının kurulmasına, mekanik nedenselliğe ve karmaşık ve nesnel olarak kavranamayan durumların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bu açıdan Husserl’in fenomenolojisine yaklaşan Flusser, özne ve nesnenin içinde bulunduğu ilişkiyi, öznenin nesneyi, nesne yaptığını ve nesnenin de özneyi tasarladığını söyleyerek açıklamaktadır.

Flusser (1987), eski yazı kültürünün uğradığı çöküntüden ve ortadan yok oluşunun irdelenmesinden çok yeni gelişmelere yönelmesinden yanadır. Yaşanılması gereken yaşam, eğer gelecekteyse ve özgürlük, gelecekteki yaşamdaysa, bu durumda geleceği kazanabilmek ve onu şekillendirebilmek için sancılı değişimi kabul etmek gerekmektedir. Geleceğe dönük böyle bir uygulamanın temeli, insan iletişiminin bugünkü hayallerden uzak durumunun belirlenmesidir. Flusser bu düşünceleriyle bir ölçüde, kültürel antropolojik ve bilgi kuramı yönelimli bir yaklaşım sergilemektedir.

Flusser (1989:54), toplumun, yazgı toplumunun final modelinden kurtulduğunu, programlandığını ve oyunsal yapılandırıldığını söylemektedir. Devlet, aile, sınıf gibi eski toplumsal yapılar gerilemektedir. Sosyal bilimcilerin görevi, eski yapıların çöküşü sonrasında

onların yerini alacak yeni yapıların nasıl olabileceğini araştırmaktır. Oysa onlar, gerileyen ve yok olanı araştırmakta, ölü ata ayaklarıyla vurmaktadır. Aileyi televizyondan ya da bilgisayardan koruma isteği gibi her deneme yitik ve gerici bir girişimdir. Flusser, enformasyon tekniklerinin insanları kullanması yerine, insanların enformasyon tekniklerinden, programlarından ve kodlarından yararlanmalarını önermektedir. Yeni medyanın yarattığı kaygılardan çok onun sunduğu fırsatları kaçırma tehlikesine dikkat çekmektedir.

Flusser'in, geliştirdiği tarih sonrası kültür modelinde insan, "enformasyonun düşüşü"ne, unutmaya ve düzensizliğe karşı savaşan bir varlıktır. Bu nedenle de enformasyon taşıyarak sürekliliğini sağlamaya çalışmaktadır. Daha önceden birarada depolanan enformasyonların, birbirine bağlanması ile yeni enformasyonlar üretilebilmekte, yeni enformasyonlar bir hiçten değil; bilinen enformasyonlardan oluşmaktadır. Böylece Flusser, birbirine bağlı olmayan enformasyonlar arasında diyalog bulunan süreci "yaratıcı süreç" olarak nitelendirmektedir.

Flusser (1995), insanın miras aldığı enformasyonun yanında miras bırakacağı enformasyonu da depolamasını ve diğer nesillere aktarmasını öngören geleneksel kültür modelinin karşısında yer almıştır. Geleneksel anlamda enformasyonun diğer nesillere aktarılması iletişim, depolanan ise, enformasyon anlamına gelmektedir. Doğaya ait şeylerin değişmesi ile insanlar, doğayı yavaş yavaş kültüre çevirmiştir; geleneksel kültür modelinin korunması ise olası değildir.

Flusser (1987:146), kültürde meydana gelen önemli değişiklikleri algılamamızın, ancak alfabetik düşünceden, ilerlemeci ve kavramsal bir düşünceye yönelerek, bağımsızlaşmamız ile olası olabileceğini söylemektedir; çünkü yeni düşünce, sayısal koda, niceliksele ve resme dayanmaktadır. Bu, "1 / 0" yapısına göre imal edilmiş olan cihaza bağlıdır ve bizim sınır sistemimizin yapılış biçimini sanallaştırmaktadır. Ekranlarda gördüklerimiz beyin işlevlerinin, sanallaştırılmış halidir. Yeni kodları yerleştirebilmek için, beynimizdeki alfabeyi silmemiz

gerekmektedir; çünkü sayısal kodlarla üretilmiş olan resimler, çizgisel, tarihsel ve alfabetik düşünce ile eleştirilemez. Artık alfabe kodu olan Aydınlanma, sona ermiştir.

Flusser, (1987:15), insanların yazılı dil dünyasından, teknik resimler dünyasına; mantıksal dilsel kuralların ve satırların egemen olduğu bir dünyadan, matematiksel kuralların geçerli olduğu noktalardan oluşan, ağlaşmış bir dünyaya geçmeleri gerektiğini söylemektedir. Böyle bir öğrenme sürecinin gerçekleşmesi ve alfabetik kültürden, yeni düşünce ve yeni yaşam koşulları kültürüne geçilebilmesi için eski dünyayı, yeni dünyaya çevirecek bir kuram ya da çeviri felsefesi çalışan insanlara gereksinim duyulmaktadır. Bunun gerçekleşmemesi halinde ise, okuma yazma bilinmeyen barbarlık dönemine dönülmesi olasıdır.

3-İki Boyutlu Geleneksel Resimlerden Sıfır Boyutlu Teknik Resimlere Geçiş Ve İnsanın Kurtuluşu

Tarihin sonu ile enformasyonun algılanmasının ve iletiminin değişimi arasında yakın ilişki kuran Flusser (1985), somut kavrayıştan, soyut kavrayışa geçiş sürecinde, insanların içinde bulunduğu somut algılama ve düşünme aşamasını şeylere (üçboyutlu) ilgi duyulmaya başlanılan kırk bin yıl öncesine kadar götürmüş ve bir sonraki aşamayı, “geleneksel resimler”in (iki boyutlu) bulunduğu dönem olarak belirlemiştir. İki boyutlu resimleri, mağaraların üzerine çizilen hayale dayalı resimler olarak nitelendirmiş ve yaşanılan dünya ile insan arasında ilk iletişim aracı olarak ifade etmiştir. Yaklaşık dört bin yıl önce, çizgisel metinlerin oluşması ile insanlar, günümüze kadar kültürü biçimlendiren enformasyonun iletim tekniğini keşfetmişlerdir. Bu dönem, kavramlar aracılığıyla kavranılan, tarihin anlatılarla anlaşıldığı, tarih bilincinin oluştuğu, çizgisel yönelimli ve tek boyutlu bir araca –yazı dili- gereksinim duyulduğu bir süreci içermektedir. Günümüzde ise, “teknik resimler”in önem kazandığı son

aşamaya ulaşılmıştır. Yazılı kültür, açık ve canlı olmaması nedeniyle artık sınırlarına gelmiş ve iletme olanak sunmamaktadır.

Flusser (1989:52), resim ile insan arasındaki ilişkiyi, teknik resimler tarafından yönetilen toplumların temel sorunu olarak görmektedir. Bu, kendisinden dolayı ortaya çıkan enformasyon toplumunu yapılandırma ve insana uygun olarak biçimlendirme sorunudur. Flusser, bu çerçevede resim ve teknik resmi açıklamaya çalışmıştır. Bir resim, sembollerle örtülmüş bir yüzeydir (Flusser, 1996:111). Resim, sembollerin birarada buldukları ve dört boyutlu zaman içindeki anlamlarını ifade etmektedir. Başka bir türlü belirtilecek olursa resim, somut olanın indirgenmesidir; resim, iki boyutludaki dört boyutlu ilişkilerdir. Resimler, anlamlı olan yüzeylerdir (Flusser,1991a:8). Bu çerçevede resim, haritaları ve iki boyutlu modelleri de kapsamaktadır. Flusser, resmin tanımını yaparken, tablo ve heykel gibi üç boyutlu nesnelere kapsama almamaktadır. Flusser, resimlerin açık olarak görülebildiklerini ve birbirleriyle ilişkide olduklarını söylemektedir. Resimlerin anlamı üst yüzeyde bulunmakta ve onu bir bakışla kavramak olası olmaktadır. Tek anlamlı olan sayılardan farklı olarak resimler, çok anlamlıdır ve yorum yapma alanı sunmaktadır. Kendi mekan zamanlarını yeniden yapılandırdıkları için resimlerin anlamı büyüeldir; bu, tarihsel çizgisellik ve nedensellik ile ilişkilidir.

Metinlerin amacı resimleri açıklamaktır. Metinler, buna göre, resimlerin üst kodları olarak düşünülebilir. Teknik resimler ise, resim ve çizgisel metin anlamına gelen sembollerle örtülü olan yüzeyin ayrımlanmasıdır (Flusser,1996:139). Flusser, teknik resimlere örnek olarak fotoğraf, film, video bantları, mikro-fimler, diaporitler, trafik işaretleri ya da sembollerin gösterilebileceğini söylemektedir. Diğer kodlar gibi, teknik resimlerin kodlarının da çözümlenmesinin öğrenilmesi gerekmektedir.

Geleneksel ve teknik resim ayrımı yapan Flusser (1990a:96), geleneksel resimleri, maddi dünyanın soyutlanmasının bir sonucu olarak nitelendirmekte ve nesnel dünyaya ait şeyler

olarak düşünmektedir. Geleneksel resimler, maddi bir temelde, pek çok yoruma sahip olan şifreli sembolleri içermektedir. Bu resimler, büyüleyici görülmektedir; çünkü "her şey", "her şey" anlamına gelebilmektedir. "Resimler birbirine karışmıştır, çok anlamlıdır ve amaçlı olarak üretilmiş enformasyonları ortaya koymamaktadır; onlar uzun süreli, değiştirilemez olanın ifade edilmesi denemesidir; bir mitostur" (1991b:48). Teknik resimler de büyüleyici ve geleneksel resimlerden farklı anlamlara sahip olabilirler. Flusser (1991a:13), bunu açıklayabilmek için yazının resim tarafından geriye itilişinin bağlamının göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemektedir. Geleneksel resimler ile teknik resimlerin ayırt edilebileceği özelliklerden biri anlamdır. Geleneksel resimler, bölümcükler ya da kesitler, teknik resimler ise, sembollerle örtülü olan yüzeyler anlamına gelmektedir. Teknik resimler, kavramlar ya da metinler olarak düşünülebilir. Teknik resimlerin belirleyicisi olan unsurlardan bir diğeri ise, üretim biçimidir. Üretim biçimleriyle ilgili olarak Flusser (1997a: 22;1991b), teknik resimlerin, cihazlar tarafından üretilen resimler olduğunu söylemektedir. Modern öncesi resimler, el yapımı olan eserlerdir; modern sonrasında ise, tekniğin üretimi söz konusudur. Bununla birlikte teknik resimler, yalnızca teknik olarak üretilmiş resimler değildir; teknik resimler, kavram anlamına geldikleri sürece az ya da çok geleneksel olarak üretilen resimler olarak da ifade edilebilir. Teknik resimlerin belirleyicisi olan bir diğeri unsur ise, boyutluluğunun sıfır olmasıdır. Buna karşılık, geleneksel resimler, iki boyutludur. Flusser (1996:137), geleneksel resimlerin yanlış bir şekilde düşünüldüğü gibi sembolik ve öznel, teknik resimlerin ise, belirtili ve nesnel olmadığını söylemekte ve ortaya çıkabilecek yanlış anlamının tehlikeli olabileceğini belirtmektedir.

Flusser, geleneksel resimler yaratma, soyutlama ya da bu resimleri çözümlene yeteneğinin karşısına, teknik resimlerin sağlanması ya da hesaplanması yeteneğini koymaktadır. Flusser, bununla teknik resimlerin hayal edilerek ortaya konulabileceğini, bireysel tasarımlar yapılabileceğini söylemektedir. Teknik resimler, önceden görülemeyen

yansıtıcı bir özelliğe sahip olan bir anlam içermekte, her zaman yeni bir şeyler ortaya koymaya çalışmakta, yeniden üretilebilir oldukları için materyallikleri önem taşımamaktadır. Geleneksel resimlerden farklı olarak teknik resimler, doğanın ya da bedenin geçiciliğine karşı verilen savaşımdan ortaya çıkmamıştır; teknik resimlerin asıl değeri, enformasyon taşımalarından kaynaklanmaktadır. Geleneksel resimler, büyüleyici ve tarihsel bilincine sahipken, teknik resimler oyunsal ve sibernetik bilince dayanmaktadır ve dünyanın anlamını değiştirmektedir. Pek çok birleşme olanağı sunan teknik resimler, ideolojik bir anlam taşımamaktadır.

Flusser (1990a:96), geleneksel resimlerin, nesnelere anlam oluşturan görüntüleri olduğunu düşünmektedir. Teknik resimler, konuların kopyalanmasında dolaysız uygunluğa sahip olması gerekmeyen kavramların yeni bileşenleridir ve teknik cihazlar tarafından üretilmektedir. Teknik resimler, bir sanatçının öznel bakış açısına değil, teknik cihazlara ve programlara dayanmaktadır. Teknik resimlerin, hesaplamalar sonucunda ortaya çıkışını, bilgisayar resimlerinde belirgin olarak görmek olasıdır. Teknik resimlerin, geleneksel resimlerle ilgisi yoktur; onlar numaralandırılarak türlerine ayrılmıştır, sentetik ve tekniktir. Teknik resimlerin, ayrılanları yeniden biraraya getirme yeteneği vardır. Fotoğraf makinesi, gümüş parçacıkları düzenlemekte, aynı olanları numaralandıran bilgisayar ise, numaraları şekillendirmektedir (Flusser, 2002:97;1989:31).

Teknik resimlerin varolma koşulu cihazlardır. Flusser'in (1989:64), programlarında bulunan sembollerin karmaşık bir bileşkesinden oluşan oyuncak olarak nitelendirdiği cihazlar, enformasyon süreçlerini çoğaltmak ve hızlandırmak için kullanılmakta, elementlerin giderek artan kavranamazlığı ve görülemezliği eğilimine karşı etkide bulunmayı amaçlamakta ve soyutlaşan noktalar evrenine somutluk getirmeye çalışmaktadır. İnsanların özgürlüğü, cihazlarla dünyayı istedikleri şekli vermek değildir; özgürlük, amaçlanan şeklin tasarlanması ve şeklin üretilmesinden sonra cihazın durdurulmasıdır. Cihazların çoğu hala insanların müdahalesi ile kullanılabilir. Ancak "insan / cihaz" ilişkisi giderek, tersine dönmekte ve

insan, cihazların işlevinde yaşamaktadır. Flusser (1991a:72), insanların bu amaçla programlandıklarını ve bir tür "sibernetik cihaz totalitarizmi" olduğunu söylemektedir. Bu çerçevede sorun cihazların hızlı olmaları ve denetimden uzaklaşmalarıdır. Araçlar, amaçlar karşısında zafer kazanmakta ve amaca dönüşmektedir. Yaşamak artık cihazları beslemek, onlar tarafından beslenmek ve programlanmak anlamına gelmektedir. Flusser, sonu bir felaket ya da yaratıcı beyine kavuşmak olan "programlanmış bir oyun" oynandığını düşünmekte, oyuncuyu, pek çok bileşik oluşturma olasılığı bulunan oyunun büyülediğini söylemektedir. "İnsanlar, süper marketlerde tüketmek için sinemada programlanmakta, sinemalarda yeniden programlanmak için ise, süper marketler tarafından serbest bırakılmaktadır" (Flusser, 1990b: 99).

Günümüzün gerçek devrimcileri, cihazlar tarafından işlevselleştirilmeyen; aksine cihazları, kendi özgür iradeleri doğrultusunda kullananlardır. Onları "hayal gücü olanlar" olarak nitelendiren Flusser (1989:35), hayal gücü olanların, anlamsızlaşan evrene, anlam vermeye çalıştıklarını belirtmektedir. Onların sayesinde insanlar, soyut kalan dünyayı, somut olarak yaşamak, tanımak, değerlendirmek ve eylemde bulunmak olanağına sahip olmaktadır. Flusser, hayal gücü olanların, çalışmamaları halinde toplumun, "programlayıcılar" (teknokratlar, fikir liderleri) ve "biçimsel ve numaralara göre düşünen programlanmışlar" olarak ayrımlanacağı belirtmektedir. Flusser (1989:153; 1994), gelecekte insanların tek başlarına oturarak, tuşlar ve bilgisayarlar aracılığıyla birbirleriyle bağlantı kuracaklarını ve dumura uğramış bedenleriyle ise, robotların ilgilenecek, onları korumaya çalışacaklarını söylemektedir. İnsanlar arasında yapay akıllar yer alacak, kablolar ve benzeri sinir yollarıyla diyalog kurulacaktır. Bu durumda "doğal" ve "yapay" akıllar arasında ayırım yapmak anlamsızlaşacak, insan ve cihaz, bölünemez bir bütün olarak içiçe geçecektir. Buna göre tekniğin işlevi, şeyleri ve şeyleşen insanları yönlendirmek değil, ona egemen olan insanın değişimini sağlamak olacaktır.

İnsan kendisini, doğayla mücadelesinde, entropi karşısında, ölüme ve unutmaya karşı özgürleştirmeye çalışmaktadır. Flusser, fiziksel gerçeklikten kurtulmayı "kurtulma programı" olarak ifade etmektedir. Tüm kültür ürünleri ve cihazlar, bu mücadelenin bir ifadesidir. Cihazlar, insanın bedeninden ve biyolojisinden, özgürleşme savaşımı denemelerinde ortaya çıkmıştır. Kurtulma, insanın bedeninden, hastalıklardan, geçicilikten, cinsel gereksinimlerden, yaşlılık ve ölümden kurtulması anlamına gelmektedir. Flusser'e göre, insan bedeni, insan yaşamının bir çekirdeği, yaşadıklarımızın bir aracı değildir; insan bedeni, enformasyonun depolaması için bir işlev birliğidir; yalnızca bir beyindir; depolama kütesidir. Bedensiz, tözsüz ve temelsiz enformasyonların giderek ilgi çekmesi karşısında, insan bedeninin dumura uğraması ya da küçülmesi mantıksal olarak tutarlıdır. Gelişme de yakında kendiliğinden gerçekleşecektir. Böylece libido bedenden bağımsızlaşacaktır (Flusser,1994). Ancak Flusser, bu gelişmenin cinsel olanın mutlak horlanmasına yol açacağını düşünmektedir. Beden horlandığı için tüm biyolojik ölçütler, ilginç olmaktan çıkmıştır. Elektronik beyin, insanlara cinsellikle ilgili de hizmet verebilecektir; bu nedenle beden bir yana bırakılabilir. Zaten ahlak aracılığıyla iletilen anlam ile teknoloji aracılığıyla iletilen anlam arasında bir fark bulunmamaktadır.

Bununla birlikte Flusser (1989:109), bir bütün olarak toplumun cihazları, hizmetine alması için var olan gelişme eğilimlerini tersine çevirmesi olanağı olduğunu düşünmektedir. Cihazların ağlaşması ile oluşan faşist yapının insanlar tarafından ortadan kaldırılması ve diyaloga dayalı bir bağlantının kurulması halinde, elektronik beyinler, tüm enformasyonları dev bir beyinde depolayacak ve bunu bir insan beyninden ya da diğer bellek destekleyicilerinden çok daha hızlı ve daha iyi yapacaklardır. Herkes, istediği her zaman, istediği enformasyona ulaşabilecektir. Böylece mekanı ve zamanı olmayan ve yaratıcısının, diğerleriyle birlikte olduğu bir evren kurulacaktır. Flusser, insanların ele ele vererek, ötekine gerçekten yakın olabileceklerini söylemekte ve baş döndürücü derinlikler açılacağını ileri sürmektedir.

4-Eleştirel Değerlendirme Ve Sonuç

Sayısallığın öncü düşünürü ve hız filozofu olarak nitelendirilen Flusser, iletişim teknolojisinin gelişimi ve etkileri üzerinde düşünmüş, çalışmaları alman düşünce geleneğine pek uymadığı için Almanya’da tartışma yaratmıştır. Flusser’in düşüncelerinin tartışma yaratmasının nedenleri arasında köktenleştirilmiş olasılıklara yönelmesi belirleyici olmuştur. Flusser, modern sonrası toplumun sosyo-kültürel değişiminin çeşitli açılarını göstermeye çalışmış, özellikle medyanın yarattığı ve yaratabileceği değişimlere dikkat çekmiştir. Hümanizm, geleneksel toplum ve varoluşsal olarak verili gerçekliği yeniden gözden geçiren Flusser, eski bilimsel sınıflandırmaların terk edilmesinden yana olmuş ancak bunun neden ve ne için yapılması gerektiği sorularının yanıtlanmasını göz ardı etmiştir.

Komünikoloji çalışması ile Flusser, yalnızca bir kuram geliştirmemiş bunun yanında enformasyon ve iletişim toplumuna ilişkin belirlemeler de yapmıştır. Flusser dünya, insan ve toplum yönelimli çalışmalarının merkezine iletişimi yerleştirmiş, iletişim kültürünü ve medyanın yapısını biçimlendiren enformasyonun çözümlenmesi ve değerlendirilmesini önemsemiştir. Enformasyonu çözümlenmesi ve değerlendirmesi sonucunda elde ettiği bulguların, insanlığın ve uygarlıkların gelişim eğilimlerini gösterdiğini düşünmüştür. Flusser, sözlü kültürden, yazılı kültüre geçiş ve enformasyon devriminin gerçekleştirilme sürecinde yazılı kültürün sona erişine kötümser yaklaşmamış, eleştirilerini günümüz medyasına ve tek yönlü ileti akımına yöneltmiş ancak telematik toplum tasarımıyla gelecekte umutlu olduğunu vurgulamıştır. Flusser, çözümlenmelerinde, hiçbir zaman tek başına medyayı ele almamış, daha çok, yeni teknolojinin gelişimiyle koşut olarak toplumsal eleştiri bağlamında medyayı incelemiştir. Tek yönlü iletiler aktaran ve yönlendirilemez medya dizgesine yönelttiği sert eleştirilere rağmen yeni medya aracılığıyla öznelliğin aşılması, insanın kendisini

gerçekleştirebileceğini düşünmüştür. Bu nedenle Flusser'in, kötümser olduğunu söylemek doğru olmaz. Flusser (1989:53), eleştiriyi hiçbir zaman bir amaç olarak belirlememiş, teknik kanallar aracılığıyla var olan durumun iyileştirilmesini istemiştir. Kant'ın anladığı anlamda kendini eleştirmen olarak tanımladığını söyleyen Flusser, eleştiriyi "karşı çıkmak" ya da "davacı olmak" için değil, "bir şeyleri kurtarmak" amacıyla yaptığını belirtmiştir.

Flusser (1987), günümüze kadar geçerli olan ve gelişme olarak nitelendirilen çizgisel gelişmelerin artık sınıra geldiğini ve tarihin sona erdiğini düşünmüştür. Ancak Flusser çizgisel yazı çağının ve düzenlenmemiş ve tarihsel olmayan teknik resimlerin ortaya çıkışıyla ilişkilendirdiği tarihin sona erişini, tehdit edici görmemiştir. Flusser, enformasyon devrimiyle yazının artık ifade aracı olmaktan çıktığı için ortadan kaybolacağını, kitap kültürünün sona ermesinin bir kazanım olduğunu ve buna karşı çıkanların gerici olduğunu ileri sürerken insanın baskı teknolojisinin gelişmesiyle soyut düşünme yeteneğini geliştirdiği ve bu çerçevede karşılaştırma ve çözümlenmeler yapabildiğini göz ardı etmiştir. Günümüzde varolan elektronik kültürün, somut düşüncenin geçerli olduğu sözlü kültüre yeniden bir dönüş olduğu ve soyut düşünme yeteneğine ket vurduğu söylenebilir. Bu nedenle Flusser'in ileri sürdüğü gibi kitap kültürünün sona ermesini bir kazanım olarak görmek olası değildir.

Yazıyı, modern bilimler için temel olarak gören ve diğer bilimlerle yeterince ilişki kurmayan, dile ve yazıya bağımlı kalan felsefeyi eleştiren Flusser, yazının resim alanından neden yok olması gerektiği sorusunu da yanıtlamamaktadır. Flusser, yazının evrensel beyinde enformasyona göre geçici olduğunu söylemesine karşın kağıdın, yeni depolama biçimlerine bağımlı olan elektronik işaretleme dizgelerinden daha kalıcı olduğu düşünülebilir. Kitap, günümüzde kolay taşınabilirliği ile hala işlevseldir. Buna karşılık bilgisayar sistemlerinin çeşitli nedenlerle çökme olasılığı her zaman bulunmaktadır. Benzer şekilde CD'lerin içeriklerinin de silinme olasılığı vardır. Flusser, bunu göz ardı etmektedir.

Kitle kültürünün sonucu olarak, insanların davranışlarının, cihazların amaçlarına göre programlandığını düşünen Flusser, kütle kültürünün bir göstergesi olan yeniden üretilebilir resimlere eleştiri yöneltmemektedir; o, geleceğe yönelik umutlarını korurken, günümüzde resimlerin kullanılma biçimini eleştirmektedir. Flusser, teknik resimleri doğru kullanmayı yeterince çözümleyemezsek ve kullanmayı öğrenemezsek, mistik bir alacakaranlık içine düşüp, bilinçsiz ve güçsüz kalacağımızı söylemektedir. Bu çerçevede Flusser'in düşünceleri, bir teoloji, insanlığın sonunun somutlaştırıldığı bir tasarı olarak okunabilir. Flusser, teknolojiyi, insan bedeninden kurtuluş olarak görerek, insanı rahatlatmak için en iyi çözüm yolunu sunduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla Flusser, insan özgürlüğünü ve rahatlığını teknolojinin etkin kullanıma indirgemektedir. Oysa insanın özlediği özgürlüğe ve refah düzeyine erişmesi, ekonomik sorunlar başta olmak üzere siyasal ve toplumsal sorunların çözümünü gerektirmektedir.

Flusser, bilgisayarın çekiciliğini yalnızca çalışma amaçlı kullanımında değil, bunun yanında "tasarlanmış dünya" sunan yaratıcılığında da görmüştür. Flusser bilgisayarda, yaratıcı metinler oluşturulabileceğini düşünmektedir. Hesap makinelerinin kullanımıyla başlayan yaratıcılık, bilgisayarın kullanımıyla patlama yapacaktır. Günümüzde bilgisayarın yaygın kullanımına ilişkin varsayımında Flusser, haklı çıkmakla birlikte buna bağlı olarak yaratıcılığın olağanüstü patlama yaptığından söz etmek olası değildir.

Sayısal görüntünün egemen olduğu bir dünyada, araçların, amaçlar üzerinde zafer kazanacağını söylemesine karşın Flusser'in, cihazın mantıksal kullanımının gerekliliğini yeterince vurgulamaması, programın işlevsel olması değil, enformasyonun yani olası olmayanın üretilmesi amacına dayanmaktadır. Enformasyon edinme, entropiye karşı bir amacı ifade etmektedir. Ancak çevrilebilirliğin ne ölçüde gerçekleştirilebileceği belirsiz kalmaktadır. Bu çerçevede tanımlanması entropi yasasına dayanan enformasyon kavramı, olası olmayan durumların üretilmesini ifade etmektedir. Olası ya da kesin olmayan durumlar ise, felaketleri,

kazaları, terörist eylemleri içermektedir (Flusser, 1989:133). Flusser, kargaşa ve belirsizlikte olumsuz bir şeyin bulunmadığını söylemekte ve tam aksine, kargaşa durumunun yaratıcı bir motor ve kışkırtıcı olduğunu, yaratıcı bir güç içerdiğini ileri sürmektedir. Ancak yaşanan belirsizliklerin olumsuz etki yaratmadığını ya da yaratmayacağını ve kargaşa durumlarının sonucunda her zaman ortaya yaratıcı gücün çıkacağı varsayımının doğrulanması günümüzün koşullarında pek olası görülmemektedir. Flusser'in bu yaklaşımı korunma stratejisine yönelik dolaysız bir tepki olarak kabul edilebilir.

Flusser, geleceğin telematik toplumuna ilişkin iyimser bir ütopya geliştirmiştir. Flusser, herkesin gönderici olmasının yanı sıra alımlayıcı olmasını güvenceye alan ağlaşmayı önemsemekte, kültür, tarih, teknik, doğa ve dini enformasyon kavramına dayandırmaktadır. Flusser, bu yaklaşımıyla "emek / iş" in yerine "enformasyon" kavramını koymakta ancak düşünceleri bunun nedenlerini açıklamakta yetersiz ve yüzeysel kalmaktadır. Her şeyi karşılaştırılabilir yapan telematik ağda, yalnızca enformasyon değişiminin neden geleceğin önemli gücü olduğu sorusu yeterince açıklanamamaktadır. Flusser'in tasarladığı telematik toplum, çekiciliğini, "olası olmamasından" alan, kesin ve olası olan bir şeyden çok, bir inanç ve bir dilek olarak görülebilir. "Telematiğin amacı, kendimizi ölümsüzleştirmektir" diyen Flusser, (1989:21), böylece telematik toplumu gelişmeye kapamakta ve teknoloji kavramına fizik ötesi bir anlam kazandırmaktadır. Uzun süreli ve ölümsüz olma isteği Flusser'in, sonsuz birleşebilme ve değişim düşünceleriyle çelişmektedir. Ağlaşmanın ötekiyle yakın ilişkilere olanak sağlayacağını söyleyen Flusser, üstün teknolojinin kullanıldığı telematik toplumda, ötekine daha yakın olacağımızı vurgularken aslında ötekinin göz ardı edilmesi sorununu, ekonomik, siyasal ve kültürel nedenleri irdelemeden teknolojiye indirgemektedir.

Flusser, telematik ağda toplum için önemli kararların nasıl alınacağı, ortak değerler konusunda nasıl uzlaşmaya varılacağı sorularının yanıtlarını vermemektedir. Böyle bir toplumda diyalog aracılığıyla tüm kararların kendiliğinden verilebileceği olasılığı tartışmalıdır.

Dolayısıyla telematik toplumun mutlak bir biçimde yönetilebilirliğine ilişkin soru, yanıtız kalmaktadır. Bununla birlikte Flusser'in çalışmaları, iletişim ve medya kuramları içinde antropolojik bir dönüm noktası olarak okunabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Flusser, Vilém (1985). *Ins Universum der technischen Bilder*. Göttingen: European Photography.

Flusser, Vilém (1987). *Die Schrift. Hat Schreiben Zukunft?* Göttingen: Hogrefe Verlag.

Flusser, Vilém (1988). "Gedaechtnisse". *Philosophien der neuen Technologie*. Linz: Ars Electronica Publication. 41-57.

Flusser, Vilém (1989). *Angenommen. Eine Szenenfolge*. Göttingen: European Photography.

Flusser, Vilém (1990a). "Aktuelles Denken". *Kunstforum International. Band. 108*. Kassel: Cantz Verlag. 94-102.

Flusser, Vilém (1990b). "Fernsehbild und politische Sphaere im Lichte der rumaenischen Revolution". Peter Weibel (der). *Von der Bürokratie zur Telekratie*. Berlin: Merve Verlag. 103-115.

Flusser, Vilém (1991a). *Für eine Philosophie der Fotografie*. Göttingen: European Photography.

Flusser, Vilém (1991b). "Bilderstatus". Christos Joachmides (der). *Metropolis. Ausstellungskatalog der internationalen Kunstausstellung*. Stuttgart. 48-53.

Flusser, Vilém (1994). *Gesten*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.

Flusser, Vilém (1995). *Die Revolution der Bilder*. Köln: Bollmann Verlag.

Flusser, Vilém (1996). *Kommunikologie*. Mannheim: Bollmann Verlag.

Flusser, Vilém (1997a). *Medienkultur*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.

Flusser, Vilém (1997b). *Telematische Kultur. Band 6*. Köln: Bollmann Verlag

Flusser, Vilém (2002). *Nachgeschichten. Essays, Vortraege, Glossen*. Frankfurt am Main:
Fischer Taschenbuch Verlag.